

Honnan tudjuk melyik kutya alkalmas vakvezetőnek?

Viselkedésbiológia aktuális kérdései

Takács Liza Dóra, V. évfolyam, alkalmazott zoológus
SZIE-ÁOTK

2008. november 3.

A vakvezető kutyák kiképzése komplex folyamat és nem minden fajta alkalmas rá. Leggyakrabban német juhászt, valamint labrador és golden retrievert szoktak erre képezni. Az erre a „pályára” szánt kutyákat már elválasztás után – 8 hetes kor - ún. kölyöknevelőkhöz adják. A kölyöknevelők nem kutyakiképzők, feladatuk annyi, hogy a kölyköknek szerető otthont, ingergazdag környezetet biztosítsanak, megismertessék őket az utcai közlekedéssel, tömegközlekedési eszközökkel, más kutyákkal és emberekkel, azaz szocializálják őket. A kutyák 12-14 hónapos korukban kerülnek vissza a kiképzőközpontokba, ahol bizonyos tesztek (fizikai és viselkedési alkalmasság) alapján eldöntik mely kölykök alkalmasak a kiképzésre és elkezdődik a tényleges trenírozás. A kiképzés végére sem lesz azonban minden kutyából vakvezető, ugyanis közben is felmerülhetnek problémák, amik ezt megakadályozzák. Leggyakoribb ok a kutya túlzott ijedősége, féltősége. Éppen ezért, újabban több vizsgálatot is végeztek arra, miként lehet minél korábban megállapítani, melyek az alkalmas kutyák. Ez által időt és főként pénzt spórolhatnak meg a vakokat támogató intézmények, illetve azok kiképzőközpontjai.

Egy Japánban folytatott vizsgálatban (**Mizukoshi et al. 2008.**) 8 kutyát figyeltek meg kiképzési idejük alatt, 12 héten át, minden második héten. A megfigyelés a képzés első napján kezdődött, a kutyák 12 és 16 hónaposak voltak, 2 kan és 6 szuka, mind ivartalanított. A vizsgálat abból állt, hogy a kutyáknak végig kellett haladniuk egy útvonalon, miközben egy bekötött szemű embert vezettek. Ez a személy nem a szokásos trénerük volt, és minden kutyánál ugyanaz volt. Az úton bizonyos akadályok voltak találhatóak, melyek leküzdése elengedhetetlen egy vakvezető kutya számára: útkereszteződés, utcasarok, utca szélén haladás, kísértés elkerülése. A kutya számára a kísértést egy kosárnyi kutyajátékkal próbálták elérni. A feladat végrehajtása során megfigyelték mennyi idő alatt teljesíti az állat a feladatot, mennyi és milyen stresszreakciót mutat, mennyi időre vonta el a figyelmét a játékos kosár, valamint a fark helyzetét. A fark tartása, illetve mozgása jellemzően megmutatja a kutya érzéseit. Ahhoz, hogy számszerűsíteni tudják ezt a tényezőt, videóra vették a kutyák a viselkedését a kennelben, és megállapították, hogy amikor nyugodtak, akkor a farkukat -30 és 30 fokos szögek között tartják. 0 foknak számított a vízszintesen és a kutya hátával egy szintben tartott fark. Ha a fark 45 foknál magasabban volt, akkor az állat feszült, ha -45 foknál alacsonyabban, akkor nyugtalan volt. A fark helyzetét a csóválás módjával és egyéb testbeszéd jelekkel együtt figyelték. A kiképzés végén mindössze egy kutya lett vakvezető, a maradék hét nem. Az adatok kiértékelésekor tehát egyetlen kutya értékeit hasonlították a többiéhez.

Az eredményekből kiderült, hogy a képzés során a feladat teljesítéséhez szükséges idő az összes kutyánál csökkent, az egyetlen sikeres kutyánál, már először is kevesebb idő kellett, de ez a különbség nem volt szignifikáns. A megfigyelt stresszreakciók száma szignifikánsan több volt a sikertelen kutyáknál. A játékok által való elcsábulás ideje rövidebb volt a sikeres kutyánál, de nem szignifikáns a különbség a többihez képest. A fark általánosságban a kiképzés során a magas helyzetből egyre inkább közelítette az alapvonalat, a később vakvezetővé vált kutyánál azonban nagyjából végig vízszintes volt. A feladat elvégzéséhez szükséges időben, a stresszreakciók számában és a játékok által elvont figyelem időtartamában is észlelhető volt egy határozott növekedés a 10. és 12. héten. Ennek oka minden bizonnyal az volt, hogy a kutyák egy hétnyi nyári szünetre hazamentek kölyöknevelőikhez a 10. hét előtt. A sikeres vakvezetővé vált kutyánál is megfigyelhető volt ez a növekedés, de nem olyan határozottan, és a játékokkal való foglalkozás ideje szignifikánsan kevesebb volt a többi kutyához képest.

A megfigyelt változók, valamint a „nyári szünet” okozta kizökkenés esetleg lehetővé teszik, hogy a jövőben könnyebben kiszűrjék a vakvezetőnek alkalmas kutyák közül a kevésbé alkalmasakat. Az a tény azonban, hogy csak egyetlen kutya vált vakvezetővé és ennek adatait hasonlították a szintén nem túl nagy száma többi kutyához, nem ad elég hiteles háttérrel ehhez.

Egy másik vizsgálatban (**Batt et al. 2008b.**) a kölyöknevelőknél eltöltött idő alatt vizsgálták a kutyákat, itt már jóval nagyobb számban: 6 golden retrievert és 54 labrador retrievert, különböző színű és ivarú egyedeket egyaránt. A kölykök 12 és 16 hónapos kor között voltak a kísérlet kezdetekor. A kísérlethez a kutyákat három 20 egyedes csoportra osztották, a különböző csoportok különböző kezelést kaptak. Az első csoport trenírozásban részesült, a másodikat szocializációnak vetették alá, míg a harmadik csoport kontrollként vett részt, azaz a normális kölyökneveléstől eltérő semmilyen más kezelést nem kapott. A két kezelésben néhány elem közös volt, pl. szobatisztaságra szoktatás, játék más kölykökkel stb., illetve a kísérletben részt vevő központ által előírt kölyöknevelési program is tartalmazott bizonyos képzési és szocializációs elemeket. A kiképzésben részesült csoportot klikkerképzéssel tanították, melynek lényege a pozitív megerősítés valamilyen hanghatással (síp, klikker). Ha a kutya helyesen hajtja végre a feladatot, a klikker hangját hallja, majd jutalmat kap, ezáltal a két dolgot összekapcsolja. A kezeléseket 6 héten át tartották, minden héten egy órát, kivéve a trenírozott csoportnál, ugyanis ott az első héten csak a kölyöknevelőket tanították meg a kiképzésre, a kutyák a második héttől kezdve vettek részt. A

teljes vakvezető kiképzés végén összehasonlították a kezelések hatásait a sikeresen végzett egyedeknél és azoknál melyekből nem lett vakvezető kutya.

Az eredmények azt mutatták, hogy a kezeléseken átesett kutyák és a kontroll csoport egyedei között a sikerességben nem volt szignifikáns különbség. Egyedül a szőrzet színe és az ivar között lehetett szignifikáns kapcsolatot kimutatni. A legnagyobb sikerességet a sárga nőstény labradorok mutatták, míg a legkevésbé sikeresek a nőstény golden retrieverek voltak. Azonban a golden retrieverek és főleg a nőstények alacsony száma (2) nem engedi meg, hogy ebből messzemenő következtetést vonjunk le.

A vizsgálatból úgy tűnik, hogy a sikeres vakvezető kutya kiképzése előzetes kölyökkori nevelés nélkül is elérhető, és nem indul sem előnnyel, sem hátránnyal az az egyed, amely korábban tréningben, vagy intenzív szocializálásban részesült. A kezelések hatásának hiánya azonban több okra is visszavehető. A leírt vizsgálatot 12 hetes vagy annál idősebb kölyöknél kezdték el, ugyanakkor egyesek azt tartják, hogy a szocializációra érzékeny periódus a 12. hétre lezárul. Hiba forrása lehet a valódi kontroll csoport hiánya is, valamint az, hogy a kölyöknevelők különböző emberek, így lehetséges, hogy némelyikük rendelkezik kiképzési tapasztalattal és ezt a kutyán a kezelések időtartamán kívül is alkalmazta.

Ugyanez a kutató csoport egy másik vizsgálatban (**Batt et al. 2008a.**) változatos jellemzők vizsgálatával próbálta meg prediktálni, hogy melyik kutyából lesz jó vakvezető. A kísérletben 43 random módon kiválasztott kutya vett részt, melyekből 38 labrador, 5 pedig golden retriever volt. A kutyákon három időpontban végezték el a teszteket, legelőször 6 hónapos korukban, amikor az ivartalanítást is végrehajtották. A második tesztet a kölyöknevelési program végén, 14 hónapos korban hajtották végre, ekkor kezdődött el a kutyák számára a tényleges vakvezető kiképzés, míg a harmadik teszt az állatok 14 és 20 hónapos kora között zajlott, miután a kiképző eldöntötte, melyikükből válhat vakvezető és melyikből nem.

Mindhárom teszt három részből állt, a viselkedésvizsgálatból, lateralizációs tesztből és a nyál kortizol szintjének méréséből, kivéve az utolsó teszt sorozatot, ahol a viselkedésvizsgálatot már nem végezték el. A viselkedés vizsgálata is több részből állt: a szociális kontaktus vizsgálatánál azt nézték, hogy a kutyát egy szobába vezetve, ahol már ült egy számára idegen ember, mennyi időbe telik, míg megközelíti a személyt.

A passzivitás tesztelésekor azt figyelték meg, mennyi időt tölt az állat ülésel, fekvéssel, pihenéssel egy 6 perces időintervallumban, mialatt egy tesztelő személy szintén a szobában ült. A vadászat tesztnél egy elektromos játék segítségével, mely egy labdát kergető görényt

imitált, azt az időt mérték 5 percen belül, mialatt a kutya elkapta a játékot és azt is, mennyi ideig tartotta magánál ezután.

A hanghatásra adott reakciót úgy mérték, hogy a kutya figyelmét egy személy elvonta labdázással, míg egy másik a kutya mögött egy fémtálat ejtett a betonpadlóra. Itt azt az időt mérték, amennyi addig telt el, mire a kutya újra a labdára kezdett figyelni. Ezt a tesztet öt alkalommal megismételték.

A kutya elkerülési teszténél az alanyt kikötötték egy póznához egy 2.5 méteres pórázzal, majd egy személy haladt el egy másik kutyát vezetve 5 méterre a tesztelendő kutyától. Itt azt mérték, mennyire távolodik el vagy közelíti meg az alany a másik kutyát.

A hirtelen hatás tesztelésénél a kutya és az őt vezető ember egy kennelben tartózkodott, majd egy időben azzal, hogy elengedte a pórázt, a tesztelő személy beindított egy szerkezetet, melynek hatására hirtelen megjelent egy maszk a kutya előtt. Azt az időt mérték, mialatt a kutya megközelítette a maszkot.

A lateralizációs tesztekénél azt vizsgálták, vajon a kutyák milyen mancspreferenciával rendelkeznek. Ennek vizsgálatára két tesztet végeztek el, az egyiknél egy tapasztscsíkot tettek a kutya orrára, és azt mérték, hány alkalommal, melyik mancsát használva próbálja meg eltávolítani azt. Ennél a teszténél nem volt időminimum, helyette 26 próbálkozást figyeltek meg. A másik teszt az ún. Kong teszt volt, melynek során egy gumi kutyajátékot, mely belül üreges, ízletes táplálékkal töltöttek meg, és ezt lefagyasztották, majd azt nézték egy-egy mancsával hányszor tudja stabilan egy helyzetben tartani a játékot. A tesztnek akkor lett vége, ha 100 alkalommal megtette ezt. A lateralizációs vizsgálat azért volt fontos, mert korábbi munkákból úgy tűnik, hogy a mancspreferencia és a szorongásra való hajlam között összefüggés van.

A harmadik tesztípus a nyál kortizol szintjének mérése volt, ugyanis korábbi vizsgálatokban leírták, hogy a megnövekedett kortizol szint gyakran a szorongás jele. A nyálmintát vattapamacs segítségével vették a szájüregből.

A kiképzés végén a 43 kutyából 19 lett sikeres vakvezető kutya, 25 pedig különböző okok miatt nem. Az alkalmazott tesztek közül a passzivitás teszt, a kutya elkerülési teszt, a Kong teszt, valamint a tapasztscsík teszt használható az alkalmasság tesztelésére, ugyanis ezen tesztek bizonyos faktorai szignifikáns összefüggést mutattak a sikeresség valószínűségével. Ezekon kívül még egy faktor, a szőrzet színe illetve a kutya fajtája is szignifikánsan összefüggött a sikerességgel. A vizsgálatból kiderült az is, hogy a tesztelésre a 14 hónapos kor alkalmasabb, mint a 6 hónapos kor, ugyanis ekkor már a viselkedési jellemzőik stabilabbak.

Ennek a vizsgálatnak is gyengesége, hogy bár úgy tűnik a golden retrieverek a legkevésbé alkalmasak, a sárga labradorok pedig a leginkább alkalmasak vakvezető kutyának, a részt vevő kutyáknak csak nagyon kis hányada volt golden retriever, míg a legtöbb volt a sárga labrador, így a minta eléggé torzított.

A szőrzet színével kapcsolatos összefüggésnek érdemes lenne a genetikai hátterét megvizsgálni, hiszen gyaníthatóan a szőrszín önmagában nem befolyásolja egy kutya viselkedését. Ennél több alapja lenne annak, ha az ivar hatását vizsgálták volna, ebben a tanulmányban azonban ezt nem tették meg, vagy megtették, de nem találták közlésre érdemesnek az eredményeket.

A három munka mindegyikénél hasonló problémák merülnek fel. Az első vizsgálatban nagyon sok hibalehetőséget hordoz az a tény, hogy a mintaelemszám rendkívül kicsi. Az alkalmazott vizsgálati módszer ugyanakkor nagyon alkalmasnak tűnik a vakvezető kutyák alkalmasságának tesztelésére, ezért hasonló kísérleteket érdemes lenne jóval nagyobb számú kutyával elvégezni.

A másik két vizsgálatnál az a gond, hogy nem kiegyensúlyozott a minta, illetve ez csak akkor nem probléma, ha olyan tényezők hatását nem próbáljuk meg vizsgálni, mint az ivar, szőrzet szín, fajta. Az ivar és a fajta hatását mindenképpen érdemes lehet megnézni, esetleg a német juhászt is bevéve egy következő kísérletsorozatba, és úgy, hogy a különböző fajtájú, ivarú (és színű) állatok aránya kiegyensúlyozott legyen.

Legvégül érdekes lehet az is, hogyan befolyásolja egy kölyök képességeit az, hogy milyen szülőktől származik. Tekintve, hogy néhány központban külön erre a célra tenyésztenek kutyákat, míg mások különböző tenyésztőktől szerzik be őket, esetleg növelni lehetne a sikeres kutyák arányát, ha kimutatható lenne, hogy a vakvezető kutyák pároztatásából születő kölykök is nagyobb alkalmasságot mutatnak erre a feladatra.

Hivatkozások:

Batt, L.S., Batt, M.S., Baguley, J.A., McGreevy, P.D. 2008a. Factors associated with success in guide dog training. *J. Vet. Behav.* 3, 143-151.

Batt, L., Batt, M., Baguley, J., McGreevy, P. 2008b. The effects of structured sessions for juvenile training and socialization on guide dog success and puppy-raiser participation. *J. Vet. Behav.* 3, 199-206.

Mizukoshi, M., Kondo, M., Nakamura, T. 2008. Evaluation of the potential suitability of guide dog candidates by continuous observation during training. *J. Vet. Behav.* 3, 193-198.